

ELISABETH
NOELLE-NEUMANN

Spirala tăcerii

Opinia publică –
învelișul nostru social

Traducere de Vlad Cucu-Oancea

Postfață de Alina Bârgăoanu

comunicare.ro

Redactor: Gabriella Eftimie
Coperta colecției: Radu Gârmacea
Tehnoredactor: Florin Paraschiv

Elisabeth Noelle-Neumann
Die Schweigespirale. Öffentliche Meinung – unsere soziale Haut

Copyright © 2001 by Langen Müller in der F.A. Herbig
Verlagsbuchhandlung GmbH, München

All rights are reserved by the author throughout the world

Toate drepturile asupra acestei versiuni
aparțin Editurii Comunicare.ro © 2004

SNSPA, Facultatea de Comunicare
și Relații Publice „David Ogilvy“
Strada Povernei 6–8, București
Tel./fax: (021) 313 5895
E-mail: difuzare@comunicare.ro
www.editura.comunicare.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NOELLE-NEUMANN, ELISABETH
Spirala tăcerii: opinia publică, învelișul nostru social /
Elisabeth Noelle-Neumann ; trad.: Vlad Cucu-Oancea;
postf.: Alina Bârgăoanu. – București : Comunicare.ro, 2004
Bibliogr.
ISBN 973-711-029-3

I. Cucu-Oancea, Vlad (trad.)
II. Bârgăoanu, Alina (postf.)

316.653(478)

Cuvânt înainte la ediția din 2001 / 13

I. Ia naștere ipoteza spiralei tăcerii / 21

„Înțelegerea noastră nu poate ține pasul
cu măsurătorile pe care le facem“ / 22

Orice cercetare începe cu o enigmă / 24

Tăcerea și exprimarea propriilor
convingeri hotărăsc climatul opiniilor / 25

Cei care se raliază în ultima clipă / 26

Testarea fenomenului / 27

II. Testarea cu ajutorul

instrumentelor demoscopice / 29

„De unde să știu eu?“ / 29

Este descoperită o nouă competență umană:
perceperea climatului opiniei / 32

„Testul călătoriei cu trenul“ / 37

Simularea spațiului public / 39

Se confirmă a doua ipoteză: facțiunea sigură
de victorie este dispusă să se exprime,
cei care pierd tind să tacă / 40

Și o insignă este un mod de exprimare / 45

Avantajul de a avea de partea ta
grupuri dispuse să se exprime / 46

Dacă te simți în acord cu spiritul timpului,
limba ți se dezleagă / 49

Cuprins

Schimbarea tendințelor ca șansă pentru cercetare / 49
Se infirmă ipoteza că adepții stângii
 reacționează mai puțin la climatul opiniilor / 52
Un nou procedeu de măsurare a climatului opiniilor / 54
O serie de întrebări despre disponibilitatea
 de exprimare publică a opțiunilor / 56

III. Motivul este teama de izolare / 59

Experimentul clasic de laborator al lui Solomon Asch
 zdruncină imaginea omului cu judecată matură / 60
Două motive ale imitației: învățarea și teama de izolare / 61
Se neagă natura socială a omului? / 63
Un experiment de teren care simulează pericolul izolării / 64
Fumatul în prezența nefumătorilor: testul amenințării / 65
Reacții la interviu ca și cum ar fi o situație reală / 69
Testul nu funcționează / 73
Cui i se taie cauciucurile? / 74

IV. Ce este opinia publică? / 79

Cincizeci de definiții / 79
Spirala tăcerii – procesul prin care
 ia naștere și se răspândește opinia publică / 81
Termenii „*Meinung*“ și „*opinion*“ au sensuri diferite / 81
Consensul care are nevoie de recunoaștere / 82
Trei sensuri ale termenului „public“ / 82
Învelișul social / 83
Opinii pe care le poți exprima public fără a te izola / 84
Opinia publică definită ca aprobare sau dezaprobare / 86
O călătorie în trecut: Machiavelli și Shakespeare / 86

V. Legea opiniei. John Locke / 89

Reputația și moda: normele locului / 90

VI. Guvernarea se bazează pe opinie:

David Hume, James Madison / 95

Goana după faimă: versantul însorit al opiniei publice / 96
Omul este temător și precaut / 98

Nu faima, ci doar amenințarea pune în mișcare spirala tăcerii / 99
Epocile revoluționare accentuează capacitatea
de a percepe opinia publică drept amenințare / 99
În 1661, Glanvill impune conceptul de „climat al opiniilor“ / 100
Descartes intuiește fenomenul spiralei tăcerii / 101

VII. Jean-Jacques Rousseau

pune în circulație conceptul de „opinie publică“ / 103
Public înseamnă ceea ce este în văzul tuturor / 104
Opinia publică – păzitoare a moravurilor / 105
Opinia publică – protector al societății
și dușman al individului / 108
Necesitatea de a face compromisuri
în relația cu opinia publică / 110
„Trebuie să învăț să îndur critica și batjocura“ / 110

VIII. Tirania opiniei publice: Alexis de Tocqueville / 113

Egalitatea explică puterea opiniei publice / 115

IX. Crearea conceptului de control social și prăbușirea conceptului de opinie publică: Edward Ross / 119

Un concept de opinie publică croit
pentru oamenii de știință și pentru jurnaliști / 119
Îndepărtarea zăpezii de pe trotuar
ca manifestare a opiniei publice / 121
...Până când individul părăsește prin moarte corpul social / 121

X. Urletul haitei de lupi / 123

Urlete în haită pentru acțiuni în haită / 125
Spiritul de turmă / 125

XI. Opinia publică la triburile din Africa și Oceania / 129

Nu poți supraviețui singur / 130
Armele celor din jur: disprețul și ridicolul / 131
Margaret Mead: trei feluri de a produce opinie publică / 131
Un ospăț cu carne de porc / 132
Regulile puține sau schimbătoare cer mare atenție / 132

Sistemul dual, mentalitatea de partid / 133
Individul este neputincios. Formalism în Bali / 134
Controlul vecinilor / 136

XII. Asaltul asupra Bastiliei.

Opinia publică și psihologia de masă / 137
Masa concretă: individul trăiește sentimentul
 comunității și scapă observației celor din jur / 138
Opinia publică iritată se transformă în masă concretă / 142
Masa ezitantă nu este tipică pentru opinia publică / 143

XIII. Moda este opinie publică / 145

Organul cvasistatistic ca legătură
 între sfera individuală și cea colectivă / 145
De ce trebuie să poarte bărbații barbă? / 147
Capacitatea de a face compromisuri se învață / 149
Un model dur / 150

XIV. Stâlpul infamiei / 151

Pedepsele infamante se folosesc
 de natura socială sensibilă a omului / 152
Plecând urechea la bârfe poți afla
 codul de onoare al unei societăți / 153

XV. Dreptul și opinia publică / 157

Polarizarea ca opinie publică scindată / 158
Două extreme: barierele în calea transformărilor
 sociale și adaptarea pripită la tendințele modei / 161
Dreptul trebuie să se sprijine pe moravuri / 163
Schimbarea opiniei publice prin legi / 164

XVI. Opinia publică duce la integrare / 169

Rămânerea în urmă a cercetării empirice / 169
Teoria integrării a lui Rudolf Smend / 170
„Integrarea“ – la fel de neatrăgătoare ca „adaptarea“? / 171
Spiritul timpului ca element al integrării / 172
Când societatea este în pericol,
 opinia publică exercită presiune / 173

XVII. Cei care sfidează opinia publică:

eretici, avangardiști, outsiders / 175

Cine nu se teme de izolare poate schimba opinia publică / 175

Deschizătorii de drumuri reacționează

la opinia publică la fel de puțin ca somnambului / 176

Suferința sau plăcerea: două moduri de a trăi în public / 177

De ce și când se schimbă muzica? / 178

XVIII. Stereotipul ca mijloc de vehiculare

a opiniei publice: Walter Lippmann / 181

O carte de dezvăluiri / 182

Norii de furtună din climatul opiniilor / 182

Imaginile din mintea noastră –

o lume falsă pe care o luăm drept reală / 184

Regulile unitare de selecție ale jurnaliștilor / 185

Oamenii cu poziții diferite privesc

în mod diferit același proces / 186

Ce nu apare în știri nu există / 188

Opinia publică poate fi transmisă doar prin stereotipuri / 190

XIX. Tematizarea ca realizare

a opiniei publice: Niklas Luhmann / 191

O temă demnă de discuție / 192

Mass media stabilesc ordinea de zi / 193

XX. Privilegiul jurnaliștilor:

ei hotărăsc ce anume are caracter public / 195

Sentimentul de neputință în fața mass media / 195

Un nou început pentru cercetarea influenței mass media / 196

Caracterul public conferă legitimitate / 197

XXI. Opinia publică are două surse.

Una este reprezentată de mass media / 199

În anul electoral 1976 are loc

o schimbare bruscă a climatului opiniilor / 200

Prin ochii televiziunii / 201

Jurnaliștii nu au manipulat, ci așa au văzut ei lucrurile / 204

Decodificarea limbajului imaginilor / 205

XXII. Climatul dual al opiniilor / 211

Lupta împotriva spiralei tăcerii / 211

„Ignoranța cumulată”: oamenii se înșală
în legătură cu opiniile celorlalți / 213

**XXIII. Funcția de articulare: cine nu-și regăsește
punctul de vedere în mass media este mut / 215**

Nucleul dur / 215

Dacă nu există în mass media, cuvintele lipsesc / 218

XXIV. *Vox populi, vox Dei* / 219

Nu rațiune, ci destin / 220

Definiții operaționale pentru cercetarea
empirică a opiniei publice / 224

Hainele cele noi ale împăratului.

Despre legătura opiniei publice cu locul și timpul / 225

Opinia publică – învelișul nostru social / 228

XXV. Postfață la ediția din 1980 / 229

XXVI. Noi descoperiri / 231

Orizontul temporal se lărgeste spre trecut / 231

Adevăratul om de stat cunoaște opinia publică / 234

Cine pierde legăturile cu opinia publică
nu mai este rege (Aristotel) / 237

Răsul homeric / 238

Legile nescrise / 240

Viața publică și viața privată: Michel de Montaigne / 241

Opinia publică în *Cântecul Nibelungilor* / 245

O caricatură din anul 1641 / 246

Multă vreme, germanii apolitici

nu s-au exprimat în spațiul public / 248

În văzul tuturor, în auzul tuturor / 248

Nietzsche ca sursă de inspirație pentru Walter Lippmann / 249

XXVII. Spre o teorie a opiniei publice / 253

Incapacitatea de a simți opinia publică / 254

Spirala tăcerii este incompatibilă cu idealul democratic / 254

Ce trebuie să știi pentru a analiza opinia publică /	255
Majoritatea tăcută nu contrazice spirala tăcerii /	256
Un proces al opiniei publice: energia nucleară /	257
Pe ce premise se sprijină teoria /	257
Testarea amenințării cu izolarea /	258
Testul fricii de izolare /	261
În sentimentul penibilului se dezvăluie natura socială /	265
Un mod de a măsura frica de izolare /	270
Testul simțului cvasistatistic /	271
Testul vorbirii și al tăcerii /	272
Nucleul dur: un răspuns din <i>Don Quijote</i> /	273
Cum se transformă suma opiniilor individuale în opinia publică? /	274

XXVIII. Funcția manifestă

și cea latentă a opiniei publice: un rezumat / 277

Funcția manifestă a opiniei publice:

formarea opiniei într-o democrație / 279

Funcția latentă a opiniei publice: controlul social / 284

Două concepții despre opinia publică, privire comparativă / 286

Cuvânt de încheiere din anul 1991 / 293

Completare din anul 2001. Să ne scuzăm în numele

lui Columb? Opinia publică are limite în timp și spațiu / 297

O morală pentru toți? / 300

Invitație în Evul Mediu / 303

Note / 309

Cum se studiază literatura despre opinia publică / 339

Bibliografie / 341

Teoria celui de-al șaselea simț / 359

Pentru seara din duminica alegerilor din 1965, la postul german de televiziune ZDF s-a pus la cale ceva nou, o „petrecere electorală“ organizată în Sala Beethoven din Bonn. Pe scenă, un spectacol de revistă și mai multe orchestre care interpretau muzică de dans, oaspeții stăteau la niște mese lungi, sala era arhiplină. În dreapta-față, oarecum sub scenă, fusese construit un mic podium cu o tablă de scris, unde notarul Daniels urma ca după ora șase să deschidă plicurile pe care le primise cu două zile înainte și care conțineau prognozele electorale de la institutele Allensbach și Emnid. Pe tablă era deja desenat tabelul în care conducătorii institutelor urmau să-și noteze prognoza. Cu spatele la publicul neliniștit, în forfota produsă de cei care mâncau, beau și își mișcau scaunele de colo-colo, am notat: „Voturile CDU/CSU* 49,5%, SPD 38,5%...“. În aceeași secundă, în spatele meu a izbucnit un vacarm produs de sutele de oameni prezenți. Ca amețită, am terminat de scris: „...FDP 8%, alții 4%“. Sala

* CDU – Christlich-Demokratische Union (Uniunea Creștin-Democrată); CSU – Christlich-Soziale Union (Uniunea Social-Democrată); SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Partidul Social-Democrat al Germaniei); FDP – Freie Demokratische Partei (Partidul Liber Democrat) (n. tr.).

I. Ia naștere ipoteza spiralei tăcerii

clocotea de indignare, editorul publicației *Zeit*, Gerd Bucerius, mi-a strigat: „Elisabeth, cum să vă mai apar acum?!“.

Să fi înșelat Institutul din Allensbach, din perfidie, opinia publică, să-i fi înșcenat de luni de zile o cursă electorală strânsă? Cu doar două zile înainte dădusem publicației *Zeit* un interviu cu titlul: „Nu m-aș mira deloc dacă ar câștiga SPD...“.¹ Ceva mai târziu în aceeași seară, când rezultatele oficiale s-au apropiat din ce în ce mai mult de prognoza Allensbach, s-a mai găsit și un politician de la CDU care, râzând ștregărește, a dat de înțeles, la televiziune, că el a știut, firește, situația reală, dar a păstrat secretul pentru sine – „un mic șiretlic de război“.

Citatul din *Zeit* era autentic, chiar așa mă exprimasem, dar interviul zăcuse mai mult de două săptămâni într-unul dintre sertarele redacției. La începutul lui septembrie, situația încă mai arăta ca o cursă cu final deschis. Ce a văzut publicul din Sala Beethoven, ce urmărisem noi cu gura căscată la Allensbach cu trei zile înainte de alegeri și nu mai putusem publica pentru că ar fi părut o încercare de a influența alegerile reprezenta un fenomen specific opiniei publice; el primise deja un nume, cu mai multe secole în urmă, dar nu-și găsisse până atunci o definiție satisfăcătoare. Sub presiunea opiniei publice, sute de mii de oameni, poate chiar mai mult de un milion de alegători au dat naștere la ceea ce noi am numit mai târziu „*last minute swing*“, adică un efect de raliere de ultimă clipă care a făcut ca alianța CDU/CSU să crească, astfel că, în loc de poziția de egalitate dintre cele două mari partide, a apărut în rezultatele oficiale un avans al CDU/CSU de mai mult de 8% (*Figura 1*).

„Înțelegerea noastră nu poate ține pasul cu măsurătorile pe care le facem“

Atunci, în 1965, deși dețineam deja cheia dramaticei modificări a comportamentului alegătorilor, nu eram conștienți de acest lucru. Într-un articol despre opinia publică apărut în 1968 în *International Encyclopedia of the Social Sciences*, W. Phillips Davidson, profesor de științe ale comunicării și jurnalism la Columbia University, New York, scria: „Înțelegerea noastră [asupra opiniei publice] nu poate ține pasul cu măsurătorile pe care le facem.“² Exact aceasta era situația cu care ne-am confruntat în 1965: măsurasem mult mai mult decât înțelegeam. Astfel, în timp ce din decembrie 1964 și până aproape de ziua

alegerilor, programată pentru septembrie 1965, cele două mari partide se aflau permanent la egalitate – aceste cifre fiind, între aprilie și finele lui august, publicate cu regularitate în *Stern* –, a existat o altă serie de cifre, cu o evoluție total independentă. Întrebarea suna astfel: „Bineînțeles, nimeni nu poate ști acest lucru, dar dumneavoastră cine credeți că va câștiga alegerile?“. În decembrie, erau aproximativ la fel de mulți cei care se așteptau la o victorie a CDU/CSU sau la o victorie a SPD, acesta din urmă având un ușor avans. Apoi, rezultatele au început să se modifice, așteptările ca CDU/CSU să câștige erau în creștere permanentă, așteptările pentru SPD scăzând; în iulie 1965, CDU/CSU avea deja un avans foarte clar, iar în august a atins aproape 50%. Era ca și cum cele două măsurători, aceea a intenției de vot și aceea a așteptărilor în ceea ce privește victoria în alegeri, s-ar fi făcut pe planete diferite. Și apoi, chiar la sfârșit, a apărut efectul de raliere. Trei până la patru procente dintre alegători au fost atrași ca de un curent în direcția așteptărilor generale.

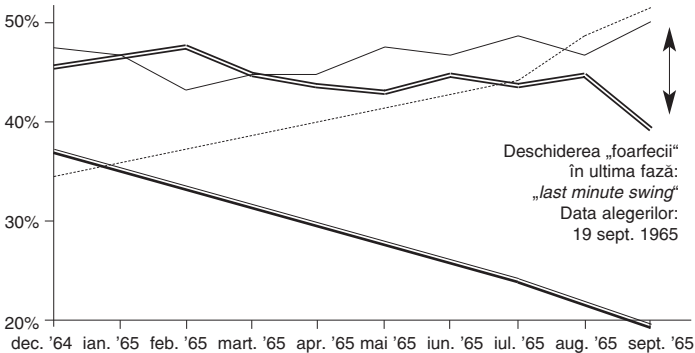
Figura 1 – O enigmă din anul electoral 1965

Intențiile de vot rămân de-a lungul multor luni aproape neschimbate; asistăm la o cursă urmărită în jurul CDU/CSU și SPD. Se răspândește însă părerea că va câștiga CDU/CSU. Cum se explică acest lucru? În final apare un efect de raliere în direcția câștigătorului probabil.

Intenția de vot: CDU/CSU — SPD ==

Așteptări: Cine câștigă alegerile?

Câștigă CDU/CSU Câștigă SPD ==

Sursa: Allensbacher Archiv, interviurile 1095, 1097, 1098, 2000-2006.

Orice cercetare începe cu o enigmă

Pentru noi, a rămas un mister cum de așteptările cu privire la câștigătorul alegerilor pot evolua cu totul diferit în condițiile în care intențiile de vot au rămas aceleași. La alegerile anticipate pentru Bundestag, din 1972, cu o campanie electorală redusă la doar câteva săptămâni, alegeri nu foarte favorabile unor observații de acest tip, ne-am conceput instrumentele de cercetare demoscopică și chestionarul mai ales pentru a ne lămuri cum se prezintă situația, plecând abia acum de la o ipoteză precis formulată, prezentată la Congresul Internațional al Psihologilor de la Tokio, din vara lui 1972.³

Într-adevăr, în campania electorală din 1972 lucrurile s-au desfășurat la fel ca în 1965. Cele două mari partide se aflau la egalitate în ceea ce privește intenția de vot, iar în același timp, ca într-o realitate paralelă, de la săptămână la săptămână creșteau așteptările pentru victoria SPD,

Figura 2 – *Fenomenul din 1965 se repetă în 1972*

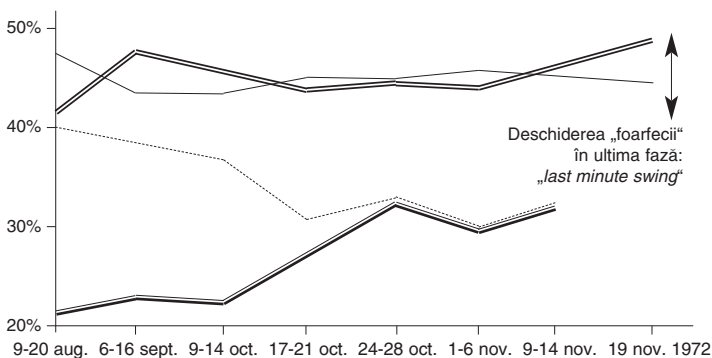
În condițiile menținerii constante a intențiilor de vot, cu CDU/CSU și SPD umăr la umăr, climatul opiniilor se schimbă: scăderea așteptărilor pentru CDU/CSU, creșterea acestora pentru SPD.

În final, efect de raliere în direcția așteptărilor aflate în creștere.

Intenția de vot: CDU/CSU — SPD ==

Așteptări: Cine câștigă alegerile?

Câștigă CDU/CSU Câștigă SPD ==

Sursa: Allensbacher Archiv, interviurile 2084, 2085, 2086/I, 2086/II, 2087/I, 2087/II, 2088.

întrerupte doar de o singură scădere; chiar în final a apărut un „*last minute swing*“, un efect de raliere în direcția anticipatei victorii a SPD, aflat deja în creștere (*Figura 2*).

Tăcerea și exprimarea propriilor convingeri hotărăsc climatul opiniilor

Îmi datoram ipoteza în primul rând mișcărilor studentești de la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70, probabil mai ales unei anumite studente. Pe aceasta am întâlnit-o într-o zi în anticamera sălii de curs și am observat că purta o insignă CDU la rever. „Chiar nu știam că sunteți cu CDU“, i-am spus. „Nici nu sunt“, mi-a răspuns ea. „Am pus insigna doar o dată, ca să văd cum e...“ La prânz, am întâlnit-o din nou. Fără insignă. Am cerut detalii. „Da, mi-a spus ea, am scos-o, mă simțeam groaznic.“

În marea agitație care a caracterizat anii noii politici a Estului, era de înțeles: or fi fost adepții SPD și CDU/CSU egali ca număr, dar în ceea ce privește energia și entuziasmul cu care își manifestau convingerile, nu erau deloc la fel. În public puteau fi văzute doar insigne SPD și nu era de mirare că raportul de forțe era greșit estimat de către populație. Și atunci a apărut o dinamică aparte. O persoană convinsă de noua Ostpolitik simțea că ceea ce gândește este în asentimentul tuturor. Astfel, ea se exprima cu voce tare, plină de încredere în sine, manifestându-și convingerile; aceia care respingeau noua politică a Estului se simțeau părăsiți, băteau în retragere, renunțau să mai vorbească. Tocmai acest comportament a contribuit la faptul că primii păreau mai puternici decât erau în realitate, iar cei din urmă, mai slabi. Observațiile făcute în propriul mediu i-au determinat pe alții să-și exprime cu voce tare opțiunile sau, dimpotrivă, să nu își exprime opiniile și să tacă, până când, ca într-un vârtej, unii au acaparat viața publică, iar ceilalți au dispărut cu totul, amuțind. Acesta este, deci, procesul care poate fi numit „spirală tăcerii“.

Inițial, a fost vorba de o simplă ipoteză, care reușea să explice însă observațiile făcute în 1965. Atunci, în vara anului electoral, colaborarea dintre Ludwig Erhard și regina Angliei duse la un val de entuziasm progubernamental din partea publicului; popularul Erhard se pregătea de prima sa campanie electorală, candidând pentru funcția